

Autoevaluace nejen v českém jazyce - první zkušenosti

Kamila Balharová

Resumé: Příspěvek se věnuje problematice autoevaluace nejen v českém jazyce. Autorka uskutečnila projekt autoevaluace v 9.ročníku se žáky, kteří do té doby nebyli zvyklí na sebehodnocení. Ve svém příspěvku uvádí průběh projektu i jeho výsledky.

Klíčová slova: autoevaluace, český jazyk

Abstract: Presentation is given to problems of self-image not only in Czech language. The author realised project of self-image in the 9th grade of secondary school with pupils. These pupils were not used to self-image until then. Process of project and its results are shown in the presentation.

Key words: self-image, Czech language

Autoevaluace je pojem, o kterém se hodně hovoří v souvislosti s RVP ZV. V odborné literatuře jsem se setkávala především s pojmem autoevaluace školy. Já jsem se naopak zaměřila na cílené sebehodnocení žáka. Chtěla bych se s vámi podělit o metody autoevaluace, které používám u svých žáků, a konkrétně o průběh a výsledky projektu autoevaluace, který jsem uskutečnila v minulém školním roce.

Strategie a styly učení

Styl učení je ovlivňován kulturou, školním klimatem, stylem výuky, prací s žákem ve třídě i samotným učícím se jedincem. Mareš (1998) styly učení charakterizuje jako postupy, které člověk používá v určitém období života v učebních situacích. Rozkrývat svoje vlastní učební styly není nic jednoduchého. Proto jsem se zaměřila se svými žáky v 9.ročníku na jejich přípravu na vyučování.

Cílem bylo přimět žáky 9.ročníku přemýšlet nad známkou danou učitelem. Pokusit se odhalit jejich strategii domácí přípravy, jejich styly učení. Připravit je tímto způsobem na objektivní vnímání svých studijních výsledků a naučit je uvědomovat si, jakým způsobem mohou své studijní výsledky ovlivnit.

Časové vymezení

Část jedné hodiny jsem věnovala přípravě celého projektu a seznámení žáků s jeho průběhem. Zeptala jsem se jich, zda dokáží říci, jak se doma učí, jak se připravují do školy, a zda jejich snaha odpovídá očekávaným výsledkům. Zdaleka ne všichni znali odpověď. Proto jsem jim navrhla, aby se pokusili rozkrýt, jaký vliv má jejich domácí příprava na výsledky ve škole. Odhalení sama sebe může pomoci k zefektivnění přípravy do školy. Připraví tak žáka na výuku na středních školách.

Na počátku projektu obdrželi žáci dopisy pro rodiče s tabulkou výroků a vysvětlila jsem jim cíle projektu. Proč se do něj pustíme i na konci 9.ročníku. Učitelé obdrželi obdobný dopis, pouze v něm byla vynechána tabulka s návrhem hodnocení pro žáky.

Žáci si ke každé napsané známce v žákovské knížce doplňovali písmeno, které vyjadřovalo jejich hodnocení. Žáci však nehodnotili, jakou známku by si dali, ale podmínky, které zkoušení předcházely či ho provázely (domácí příprava). Toto hodnocení označovali písmeny abecedy a zapsali si je sami až po zapsání známky učitelem. Učitel nesměl být

ovlivněn hodnocením, které si žák sám dal. Nějakou dobu jsem jen žákům připomínala psaní písmen ke známce, než si na to žáci zvykli. Po prvním měsíci si podle žakovské knížky každý žák vyplnil tabulku. Žáci si pouze dělali čárky k jednotlivým písmenům a známkám. Cílem nebylo řešení konkrétních známek, ale celkové vyznění vlastního sebehodnocení.

Kolikrát jsem hodnotil - písmena	Kolik jsem dostal - známky
A	1
B	2
C	3
D	4
E	5
F	

Výroky, odpovídající jednotlivým písmenům:

A – Sám bych se hodnotil hůř.

B – Měl jsem štěstí, při jiné otázce bych dopadl hůř.

C – Souhlasím, známka odpovídá mým celkovým znalostem.

D - Měl jsem smůlu, při jiné otázce bych dopadl lépe.

E – Nepovedlo se mi to, udělal jsem zbytečné chyby, nepochopil jsem, učil jsem se něco jiného,...

F – Sám bych se hodnotil lépe.

Vyhodnocení

Vzhledem k tomu, že se jednalo o ověřovací projekt, vyplnili jsme si tabulku již po jednom měsíci. Zjistili jsme, že většina žáků třídy se do projektu s chutí zapojila a ani jim nedělalo velké problémy vzpomenout si, že se po obdržení známky mají zamyslet a připsat svoje hodnocení.

Po ukončení projektu jsem s žáky probrala, co podle nich znamená převaha jednoho písmene. Společně jsme si pak kladli různé otázky. Ptali jsme se například takto:

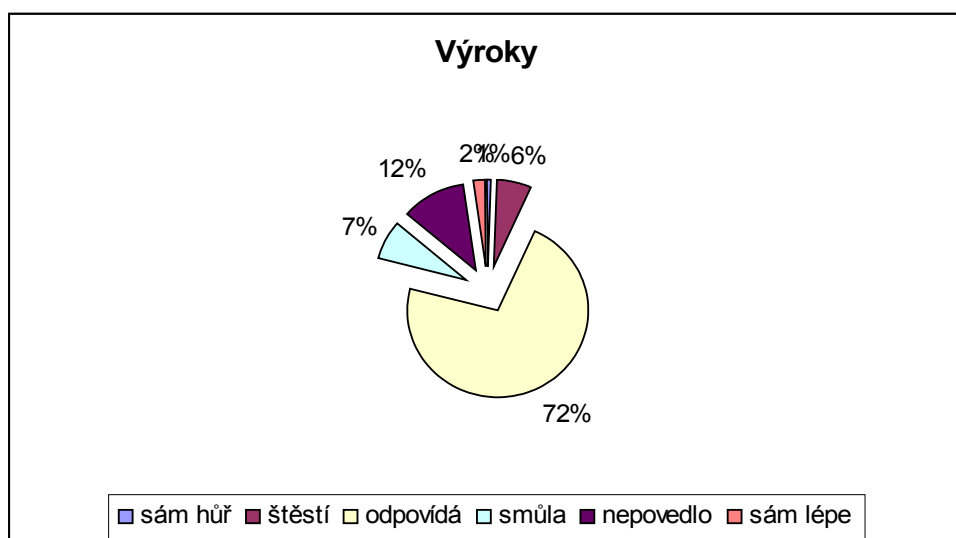
Co může znamenat, že u všech známek mám jen jedno písmeno?

Které písmeno u mne převažuje?

Co to o mně vypovídá?

Vypovídá to něco o mé přípravě do školy?

Porovnám-li si typy známek s typy hodnocení písmenem, co z toho mohu vyvodit?

Graf 1. Četnost jednotlivých výroků.

Na základě vyplněných tabulek jsem výsledky shrnula pro lepší přehlednost do grafů. Graf 1 ukazuje, že u 72% známek žáci souhlasí s hodnocením, známka podle nich odpovídá celkově jejich znalostem. U 12% případů se vyjádřili, že udělali zbytečné chyby, nepovedlo se jim správně odpovídat nebo se učili něco jiného. Přiznávali, že chyba je někde v jejich přípravě a jsou si toho vědomi. 7%, resp. 6% výroků hovoří o štěstí nebo smůle při prověřování znalostí. Vyskytlo se pouze 1% a 2% hraničních výroků, tedy že by se hodnotili sami lépe nebo hůře.

Tento projekt odhalil i některé informace související s klimatem školy. Na základě toho, že se zcela ojediněle vyskytovaly výroky "Sám bych se hodnotil lépe", "Sám bych se hodnotil hůře" a často převažoval výrok: "Souhlasím, známka odpovídá mým celkovým znalostem", můžeme konstatovat, že žáci nemají pocit, že by je učitelé hodnotili nespravedlivě. Tento názor potvrzuje i porovnání výsledku z grafu 1 s rozložením známek. U 72% hodnocení žáci souhlasí zcela se známkou. To je více, než bylo celkové zastoupení známek 1-3. Znamená to tedy, že takto hodnotí žáci i známku horší než dobrou.

Závěry

Většina žáků pochopila princip autoevaluace.

Většina žáků se aktivně do projektu zapojila.

Žáci nehodnotili sami sebe pouze jedním písmenem.

U žádného předmětu se neobjevilo pouze jedno písmeno.

Nejčastější rozvrstvení písmen bylo B, C, D, E.

Přestože žáci neprocházeli do této doby cíleným prováděním autoevaluace, zvládali objektivně vnímat své studijní výsledky, uvědomovali si podmínky, které známku předcházely, a přiznali to sobě i jiným (rodičům, kteří také znali systém hodnocení).

Považuji za vhodné toto hodnocení zapisovat do žákovské knížky jako součást oficiálního hodnocení žáka, neboť samotnému žákovi poskytuje ucelenou informaci o sobě samém.

Další metody sebehodnocení

Pyramidový výběr

Pyramidový výběr je technika založená na porovnávání vždy dvou prací. Například hraje hru na inzeráty a procvičujeme pojmy větných členů. Po napsání inzerátů vytvoří žáci dvojice a svoje inzeráty si přečtou. Mají posoudit, který z nich lépe splňuje zadané podmínky. Ten postoupí do dalšího kola. Nyní žáci spojí dvě dvojice do čtveřice. Čtveřice má opět vybrat pouze jeden z inzerátů podle daných kritérií. Teprve takto vybrané inzeráty se čtou před celou třídou.

Co to má společného se sebehodnocením? Každý žák musí hodnotit svou práci, obhajovat ji, případně připustit, že je kamarádova lepší. Zde porovnává i s kamarádem. Učí se hodnotit. Pokud jeho práce postoupila do druhého kola, opět se zde pokouší ji obhájit, případně připustit, že je jiná práce lepší. Přínos pyramidového výběru pro sebehodnocení vidím v tom, že do hodnocení nezasahuje učitel. Ten pouze určuje podmínky a kontroluje, zda byly dodrženy. I toto je zodpovědnost celé čtveřice - dodržet zadané podmínky nebo přiznat, že je žádný jejich inzerát nesplňoval. Obhajují své práce pouze ve dvojici a poté v malém kolektivu. Učí se realistickému hodnocení.

Zdůvodněné hodnocení

Na pyramidový výběr navazuje zdůvodněný návrh známky spolužákovi. Pokud např. žáci vytváří referáty, musí je také před třídou přednést. Takovou hodinu bereme jako besedu. Každý přečte třeba jen část svého referátu a dva spolužáci musí navrhnout hodnocení a zdůvodnit ho. Zdůvodnění zakládáme na pravidlech, která si stanovíme:

- zda posluchače téma zaujalo
- zda rozuměl čtenému, či se jednalo o nesrozumitelné čtení
- zvládnutí intonace čteného textu
- zda téma splňuje zadání

Žáci mohou referát číst nebo vyprávět vlastními slovy. Považuji za nutné mít stanovená základní pravidla hodnocení. Pokud je žáci znají, používají je i v hodnocení písemných úkolů. Mně však vždy trvá přibližně jeden rok, než žáci začnou přistupovat k hodnocení s klidem a realisticky.

Hodnocení sama sebe

Hodnocení vlastních výsledků je pro žáky pochopitelně nejobtížnější. Často se stydí, nechťejí se sami ohodnotit, i když podají výborný výkon. Bývají příliš sebekritičtí, nebo jim naopak sebekritika úplně chybí. Proto považuji za důležité přejít ke skutečnému sebehodnocení až po zvládnutí zdůvodněného hodnocení druhých. Se zažitými pravidly hodnocení je mnohem snazší přivést žáky k objektivnímu zhodnocení vlastního výkonu.

Práce ve skupině

Práce ve skupině je nejen zajímavým zpestřením hodiny, ale především přípravou pro uplatnění žáků v budoucím pracovním kolektivu. Přináší však i svá úskalí jako např. tendenci některých žáků „schovat se za ostatní“. To nám však na druhou stranu přináší možnost žáky při takové práci pozorovat a hodnotit i z jiného pohledu. Mně se vyplatilo být na začátku 6.ročníku v hodnocení přísná. Dát si záležet na vyhledávání a konkrétním vyjmenování chyb. Častou chybou bývá nerozdělení práce ve skupině všem členům. Veškerou práci udělají jen ti „dobří“. Když ale zjistí, že je to důvod k odejmutí bodu, snížení známky, dávají si příště pozor a i tomu nejslabšímu dají úkol, který zvládne. Postupně se učí spolupracovat i s těmi, se kterými si třeba úplně nerozumějí.

Před zahájením práce ve skupině je dobré vždy znovu připomenout nejčastější chyby. Pak by měl učitel spolu se žáky zhodnotit práci každé skupiny. Hodnotí se:

- spolupráce ve skupině - zda všichni pracují

- komunikace ve skupině - práce v klidu bez pokřikování, dohadování a bez chování, které by rušilo ostatní skupiny
- splněný časový limit
- vyřešení zadaného úkolu

Protože jsou žáci často zvyklí na známkování, je vhodné převést jim jejich výsledky i na známky. Hodnocení si zapíší do žákovské knížky nebo do svých portfolií.

Závěr

Autoevaluace je dlouhodobý proces, kterému je třeba se učit. Je závislé na kognitivním vývoji žáka. Předpokládá určitý přesah vlastní osobnosti, což je v mladším věku nesmírně náročná činnost, kterou je ovšem nutné pěstovat a rozvíjet. Sebehodnocení, pokud jsou ve vyučování využita jeho specifika, je vždy výchovným prostředkem. Díky němu si žák uvědomuje proces svého učení a výsledky, kterých dosáhl. Sebehodnocení žáka je zpětnou vazbou také pro učitele a rodiče. Pomáhá rozkrývat žákův učební styl i stanovení příčin neúspěchu.

Přijetí principů autoevaluace je pro žáky náročné, ale dává žákovi oprávněný pocit, že se na svém hodnocení podílí, učí ho kriticky hodnotit svůj výkon, hledat chyby u sebe a poučit se z nich.

Popsaný autoevaluační projekt se osvědčil a žáky zaujal. Ti si více začali uvědomovat souvislost mezi dosahovanými výsledky a vlastní přípravou na vyučování. Domnívám se, že i používané metody autoevaluace napomohly ke zdárnému průběhu a výsledkům projektu. Budu ráda, když se moje zkušenosti stanou inspirací pro další pedagogy.

Literatura

1. Mareš, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-246-7.
2. Rakoušová, R. *Sebehodnocení žáků*. [on line]. VÚP Praha. Metodický portál www.rvp.cz. ISSN 1802-4785.